

Paragrafın Anlatım Yönü

Anlatım bakımından paragraf; anlatım türleri, düşünceyi geliştirme yolları, anlatıcı türleri ve bakış açıları ile anlatım özellikleri olmak üzere beş ana başlıkta incelenir:

1. Anlatım Türleri (Anlatım Biçimleri)

Yazarın duygu veya düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

1.1. Betimleme (Betimleyici Anlatım, Tasvir)

Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına **betimleyici anlatım (tasvir etme)** denir.

> Betimlemede gözlem esastır. Gözlemle elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendiriş biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

> Yazarın kendi kişisel görüşünü katmadan, nesnel bir bakış açısıyla, bir varlığa ait özellikleri sıraladığı betimlemelere "**açıklayıcı betimleme**"; kendi kişisel görüşünü katarak, öznel bir bakış açısıyla, bir varlığın kendinde uyandırdığı duygu ve düşüncelere de yer vererek yazdığı betimlemelere ise "**izlenimsel betimleme**" denir.

Örnek

» “Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzilemiyor bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol... Çevredeki çiçeklerin insanı bayıltıcı kokusu ve kuşların tatlı nağmeleri...”

Bu parçada ormanın içindeki bir yerin betimlemesi yapılmıştır. Yazar bunu yaparken kendi yorumunu da katmıştır.

> Betimlemeler insanı konu alıyorsa bu tip betimlemelere "portre" denir.

Kişinin dış görünüşünün, fiziksel özelliklerinin (yüzü, gözü, saç rengi, kolları, bacakları, boyu vs.) anlatıldığı betimlemelere "fiziksel portre"; kişinin iç dünyasının ve karakter özelliklerinin (sevdikleri, sevmedikleri, düşündükleri, tepkileri, duyguları, önem verdikleri vs.) anlatıldığı betimlemelere ise "ruhsal portre" denir. Bazen iki tür portre de bir parçada iç içe bulunabilmektedir.

Örnek

»“Kapıda yaşlı bir adam belirdi. Üzerinde biraz eski, açık mavi bir takım elbise vardı. Ceketin üst cebinde üçgen şeklinde kıvrılmış mendil, kravatıyla aynı renkteydi. Yer yer ağarmış saçlarını sol tarafa yatırmış, hâlâ siyahlığını koruyan bıyıklarını üst dudağının üzerini kapatacak şekilde bırakmış. Ayağında yıllar önce gençlerin oldukça rağbet ettiği ucu sivri ucu küt biçimli ayakkabılar vardı.”

Bu parçada yaşlı adamın fiziksel özelliklerinden, dış görünüşünden bahsedilerek fiziksel portre yapılmıştır.

1.2. Öyküleme (Öyküleyici Anlatım, Hikâye Etme)

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine **öyküleme (hikâye etme)** denir.

Anlatımı yönüyle betimlemeye benzer. Bu nedenle öyküleme betimsel anlatımla karıştırılabilir.

Öyküleme ile betimleme arasındaki fark:

Öykülemede olaylar, kişi veya kişilerin başından belli bir yerde ve belli bir zamanda geçer, yazar bu anlatımda okuru olay içinde yaşatmaya çalışır, hareketlilik vardır. Betimlemede ise zaman akış içinde değildir, durağandır ve kişi veya kişilerin başından geçen herhangi bir olay söz konusu değildir.

Yani betimlemede belli bir zamanda durur nitelikteki eylem veya varlıklar tanıtılır. Öykülemede ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

Örnek

» “Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Taksici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, taksici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim.” Görüldüğü gibi bu parçada kişi, okula giderken başına gelenleri anlatmış. Bu anlatımda dikkat ederseniz, bir olay zaman içinde anlatılmış. Derse geç kalıyor, taksi tutuyor, bindiği taksi başka bir araca çarpıyor. Demek ki bu parçanın anlatımında öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

1.3. Açıklama (Açıklayıcı Anlatım)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duygularına yer vermez, nesnel bir anlatım hâkimdir.

Örnek

» “Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir.

Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir. “Kiralık Konak”ta nesiller arası duygu ve düşünce farklılıklarını işleyen sanatçı, “Yaban” romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında köy yaşamını, köylü – aydın çatışmasını işlemiştir.”

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi parçada “Yakup Kadri” okuyucuya tanıtılmış, sanatçının eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İşte öğreticiliği esas alan bu tür anlatıma açıklayıcı anlatım denir.

1.4. Tartışma (Tartışmacı Anlatım)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine **tartışma** denir.

Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşıt görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir.

Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

Örnek

» “Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmaz bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıklarını ileri sürerek, hoş görülmelerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediğimiz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yazmalarındır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yoktur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence.”

Görüldüğü gibi yazar yukarıdaki parçada önce, eleştirdiği düşünceyi vermektedir. Dili yanlış kullanan bazı bilim adamlarını eleştirmektedir. Bu konuda hoş görülmeyi isteyen bilim adamlarını ise haksız bulmaktadır. Yazar, her insanın ana dilini düzgün, yanlışsız kullanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi sanatçı olmak gerekmediğini doğru görüş olarak okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

2. Düşünceyi Geliştirme Yolları

Parçada anlatılanları daha anlaşılır hâle getirmek, okuyucuyu etkilemek, onun ilgisini çekmek gibi amaçlarla bu dört anlatım biçimine ek olarak bazı yardımcı yöntemler de kullanılabilir.

Düşünceyi geliştirme yöntemlerinden, yukarıda gördüğümüz dört temel anlatımın (açıklama, tartışma, betimleme, öyküleme) birinin içinde yararlanılabileceği gibi bu yöntemlerden herhangi biri parçanın anlatımında hâkim konumda da olabilir.

2.1. Tanımlama

Bir kavram veya varlığın ne olduğunun açıklanmasına tanımlama denir. Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniklerinde tanımlamadan yararlanır. Varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde daha belirginleşmesi amaçlanır. Tanım, **“Bu nedir?”** sorusuna cevap verir.

Örnek(ler)

» “Destanlar, tarihten önce ve tarihin başlangıcı sırasında bir milletin geçirdiği maceraları, yetiştirdiği kahramanları; doğa, evren ve toplum olayları hakkında düşündüklerini ve bunlar karşısında aldığı vaziyetleri anlatan din ve kahramanlık hikâyeleridir.

Parçada açıklayıcı anlatım tekniği kullanılarak destanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ancak bu yapılırken ilk cümlede **“Destan nedir?”** sorusuna cevap olacak şekilde tanımlamadan yararlanılmıştır.

2.2. Karşılaştırma

Birden fazla varlık ya da kavram arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymak için kullanılan anlatım yoluna karşılaştırma denir. Daha çok tartışmacı ve açıklayıcı anlatım içinde kullanılan bu yöntemde, varlıkların farklı ya da ortak yönleri ele alınır.

Örnek

»“Konuşma ile yazma farklıdır. Konuşma geçicidir, yazma kalıcı. Konuşma anlıktır, yazma sonsuz. Yazıya geçirilen her şey olduğu gibi korunur. Konuşma ise saman alevi gibi söylendiği anda yitip gider.”

Bu parçada “konuşma” ile “yazma” karşılaştırılmış, yazmanın konuşmadan üstün olduğu belirtilmiştir.

2.3. Örneklendirme

Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine "**örnekleme**" denir. Düşüncenin anlaşılır ve akılda kalıcı olması amaçlanır. Bazen önce bir örnek verilerek veya fıkra anlatılarak konuya giriş yapılır. Bunlardan hareketle de bir yargıya varılır.

Örnek

» “Bir yerde sabit civata gibi dönüp duranların ne kendilerine faydaları vardır, ne çevredekilere. Oysa dünyaya bakalım; her şey değişir, durmadan yol alır. Su, buhar olur, yağmura dönüşür; tohum, baş verir, çiçeğe durur; civciv, pek cılız doğar, kocaman bir horoz olur. Dünyada hiçbir şey durmaz. Bu doğanın bir parçası olan insan neden dursun?”

Bu parçada insanın yerinde durmaması gerektiği görüşünü yazar, doğadan hareketle örneklendirmiştir. Önce görüşünü söylemiş, daha sonra bu görüşünü örneklendirmiştir: Doğada her şey hareket hâlinde ve değişim içindedir, insan da buna ayak uydurmalıdır.

2.4. Tanık Gösterme

> Önce yazar kendi görüşünü verir Yazarın, savunduğu düşüncenin doğruluğuna okuyucuyu inandırabilmek için tanınan ve görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapılmasına **tanık gösterme** denir.

UYARI: Kişinin sadece ismini yazıda kullanmak, tanık gösterme için yeterli değildir. Bu, örneklendirme olur. Tanık göstermede **önemli olan, kişinin sözünü destekleyici olarak kullanmaktır.** Bu da kişinin düşüncelerinin genellikle tırnak içinde aktarılması ile olur.

Örnek

» “Deneme, büyük savlar içermez. Daha çok duyguya, sezgiye, birikime ve akla dayanır. Denemede yazar kendi birikimini, içinden gelenleri özgürce aktarır. Bu nedenle Nurullah Ataç deneme için: **“Deneme benim ülkesidir.”** der. Bu görüşe katılmamak elde değildir.”

2.5. Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin kanıtlanabilmesi için istatistiksel bilgilerden, anketlerden ya da grafiklerden yararlanılmasıdır.

Örnek

» Ormanlar, dünyamızın akciğerleri gibidir. Ağaç ve ormanın insan hayatına doğrudan ve dolaylı o kadar çok faydası vardır ki... Aklıma gelen birkaçını sıralayayım isterseniz. O zaman ne demek istediğimi daha iyi anlamış olursunuz. Tabiatın harika, sessiz süpürgeleri ormanlar yaratılmasaydı yaşadığımız dünya tozdan geçilmeyecekti. 1000 m² ladin ormanı yılda 32 ton, kayın ormanı 68 ton ve çam ormanı ise 30-40 ton tozu hüp diye emebilir ve havadaki zehirli gazları da filtre eder.”

2.6. Benzetme

Bir kavramı ya da varlığı başka bir kavram ya da varlığın özellikleriyle anlatmaya **benzetme** denir.

Örnek

» “Birikimsiz yazarlık saman alevi gibidir. Saman alevi çabucak tutuşup yine çabucak söner. Yazmak için yeterli donanıma sahip olmayan birikimsiz yazarlar da parlamış olsalar bile elbet bir gün saman alevi gibi sönüp giderler.”

Parçada, birikimden yoksun yazarlar saman alevine benzetilmiştir. Bunların kalıcı olamayacağı, bu benzetmeden yararlanılarak vurgulanmıştır.

3. Anlatıcı Türleri

Olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekânı okurlara anlatan kişiye anlatıcı denir. Metinlerde anlatım iki tür anlatıcı aracılığıyla yapılır:

3.1. Birinci Kişi Ağzından Anlatım

Birinci kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, kendi başından geçen veya içinde bulunduğu bir olayı anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman birinci tekil şahıs (**ben**) veya birinci çoğul şahıs (**biz**) ekleri kullanılır.

Örnek

» “Kimse farkına varmadan evden çıktım. Doğruca alet edevatın bulunduğu depoya gittim. Duvara yaslı duran kazmayı kaldırıp ağırlığına baktım. İmkânı yok, bunu götüremezdim. Çok ağırdı. Küçük keser de aynı görevi görürdü. Aradığım keseri buldum. Depodan çıktım...”

3.2. Üçüncü Kişi Ağzından Anlatım

Üçüncü kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, genellikle duyduğu veya gördüğü şeyleri anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman üçüncü tekil şahıs (o) veya üçüncü çoğul şahıs (onlar) ekleri kullanılır.

Örnek

» “Yazdan kalma bir gündü. Güneş, insanın içini ısıtıyordu. Cemil, sahilde oturmuş, dalgaların sesini dinlerken üstünden hızla geçen martıların çığlığı andıran sesiyle irkildi. Yerinden doğrulup izlemeye koyuldu. Martılar deniz üzerinde iyice süzöldükten sonra suya ani dalışlar yapıyor, küçük balıklar ustaca avlıyordu...”

4. Anlatıcı Bakış Açıları

Olaya dayalı metinlerde anlatıcının başvurduğu üç tür bakış açısı vardır:

4.1. İlahi Bakış Açısı

Bu bakış açısında anlatıcı, olayların gelişiminden kahramanların neler düşündüğüne kadar her şeyi bilir.

Örnek

» Selim, elindeki ağır bavulu sürükleyerek götürmeye çalışıyordu. Anlaşılan bavul çok ağırdı. Birkaç metre ilerledikten sonra Selim durdu. Bir ağacın gölgesinde dinlenmeye başladı. Aklına; annesi, babası, köyde geçirdiği güzel günler geldi. O günleri yeniden yaşamamanın, ailesine tekrar kavuşmanın hayalini kurdu. Yıllar önce gurbete gitmiş ama silyaya dönmek henüz Selim'e nasip olmamıştı.

4.2. Kahraman Bakış Açısı

Hikâye ve romanlardaki olayların, kahramanlardan biri tarafından anlatıldığı bakış açısıdır. Kahraman bakış açısında birinci kişi ağız kullanılır.

Örnek

» Okuldan çıkıp durağa doğru ilerlerken karşıma yedi sekiz yaşlarında bir çocuk çıktı. Elindeki mendili bana uzatarak satın almamı istedi. Elbiseleri dökülen ve acınacak durumda olan bu çocuğu kıramadım. Bir lira karşılığında elindeki mendili aldım. Küçük çocuk bir lira kazanmanın sevinciyle yanımdan uzaklaşıp gözden kayboldu.

4.3. Gözlemci Bakış Açısı

Bu bakış açısında olaylar bir kamera tarafsızlığıyla anlatılır. Gözlemci bakış açısında üçüncü kişi ağızından bir anlatım vardır.

Örnek

» Adamin biri bir göletin başında oturmuş etrafı seyrediyordu. Bir köpeğin devamlı olarak gölete kadar gelip su içecekken kaçması dikkatini çekti. Köpek, su içmek için gölete geliyor ama suda yansımalarını görüp korkuyordu. Köpek sonunda dayanamadı ve kendini suya atıp kana kana su içti.

5. Anlatım Özellikleri

Yazar tarafından parçanın anlatımında kullanılabilen veya yazının taşıdığı ya da taşıması gereken nitelikleri ifade etmeye yarayan bazı kavramlar vardır.

5.1. Doğallık

Anlatımın yapmacıksız, günlük yaşantıda olduğu gibi, sanat yapmadan, süs ve özentiden uzak yapılmasıdır.

5.2. Duruluk

Anlatımın açık ve anlaşılır olmasıdır. Anlatımda anlaşılması zor ifadelerden kaçınılmasıdır. Söylenecek sözü sembollere sığınma $\neg$ dan anlatma demektir.

5.3. Sürükleyicilik

Okuyucunun ilgisini canlı tutmak, okuyucuyu esere bağlamaktır.

5.4. Akıcılık

Yazının kolay okunabilmesi ve rahatsız eden kelimelerin kullanılmamasını ifade eder. Düşünceler kolay anlaşılabilir bir biçimde sıralanabilmelidir. Ses sanatları akıcılığın vazgeçilmeyen unsurlarından biridir.

5.5. Tutarlılık

Anlatımda birbiriyle çelişen düşünceler ileri sürmeme, sık sık düşünce değiştirmemektir.

5.6. Açıklık

Anlatımdan okuyucunun çıkardığı anlam ile yazarın vermek istediği mesajın aynı olmasıdır. Anlatılmak istenenin kolayca anlaşılması demektir.

5.7. Özgünlük

Anlatımda başkasına benzememe, kendine has olmaktır. Yazıda taklitçilikten kaçınma; farklı, yeni, alışılmışın dışında olmaktır.

5.8. Özlülük

Anlatımda az sözle çok anlam ifade edebilmektir. Sözü uzatmadan, kısa tutarak mesajı en öz şekilde vermektir.

5.9. Ulusallık (Yerellik)

Sadece bir ulusun kültürel özelliklerini taşımaktır.

5.10. Evrensellik

Bir sanat yapıtının dünyadaki tüm insanlara hitap eden bir özellik taşımasıdır.

5.11. Çağdaşlık

Çağının gerisinde kalmamak, çağına uygun özellikler taşımaktır.

5.12. İçtenlik

Anlatımın yürekten, candan, samimi olmasıdır.